

Peter Eben's 'Job'

De Tsjechische componist **Petr Eben (1928-2007)** groeide op in de oude schilderachtige stad Česky Krumlov in Zuid-Bohemen, waar hij cello, piano en orgel leerde en de levendige tradities van lokale volksmuziek absorbeerde. Zijn familie was katholiek, maar zijn vader werd als Jood geboren en in 1943, slechts 14 jaar oud, werd Eben van school gestuurd en door de nazi's geïnterneerd in het beruchte concentratiekamp Buchenwald. Hij overleefde en na de oorlog vervolgde hij zijn muzikale opleiding in Praag, waar hij later 35 jaar les gaf aan de Karelsuniversiteit. Na verloop van tijd begonnen zijn composities een aanzienlijk internationaal succes te genieten, maar zijn carrière in eigen land stagneerde. Zijn weigering om lid te worden van de Communistische Partij en zijn standvastige afhankelijkheid aan de katholieke kerk irriteerden de autoriteiten, die hem voortdurend de promoties ontzegden die hij zo rijkelijk verdiende. Als concertartiest op zowel piano als orgel speelde Eben vooral zijn eigen muziek, en hij gaf ook graag concerten van improvisaties op literaire teksten (dit was de oorsprong van *Job*, en verschillende andere werken). Veel van zijn werken, zowel kerkelijk als seculier, bevatten kerkelijke melodieën, die fungeerden als een strijdkreet voor de gelovigen zonder de autoriteiten (die ze niet herkenden!) van streek te maken. Tijdens de onrust van de jaren 1980 werd zijn spel in de St James 'Church in Praag een focus voor de heropleving van het christendom in zijn land, en mensen die verlangden naar vrijheid van het communisme stroomden naar de zondagochtendiensten. Toen de democratie in 1989 terugkeerde, was Eben bijna met pensioen, maar in deze latere jaren haastte zijn eigen land (en ook anderen) zich om hem de eer en erkenning te geven die hem eerder was ontzegd, en tegen de tijd dat hij in oktober 2007 stierf, was hij "de meest geliefde en gerespecteerde figuur in het Tsjechische culturele leven" geworden.

Eben was een regelmatige bezoeker van Groot-Brittannië en *The Independent* in Londen publiceerde een ontroerende necrologie van zijn vriend Graham Melville-Mason. "De oorlogsjaren", schreef hij, "die Eben oog in oog brachten met leven en dood, de onmenselijkheid van de mens tegenover de mens en het vermogen van mensen tot geloof en opoffering, brachten een vroege volwassenheid van denken en geweten. Later beschreef hij de ervaring van het aankomen in Buchenwald als tiener met zijn oudere broer Bedrich, en naar een 'doucheruimte' te worden gebracht. Hij was zich al bewust van wat dat zou kunnen betekenen en hield de hand van zijn broer vast, in de verwachting dat er dodelijk gas uit de sproeikoppen zou komen. Hoewel er opluchting was toen er water op hen viel, was dat moment om Ebens leven en de menselijke, christelijke houding waarmee hij zijn dagen moest leven te kleuren... 'Geloof en hoop kunnen niet worden gedood', zei hij, 'de geest kan niet worden verslagen door externe gebeurtenissen.' Het was dezelfde filosofie, hetzelfde geloof en dezelfde innerlijke kracht die hem door nog eens 40 jaar van politieke onderdrukking onder Sovjetheerschappij steunden... Hij was de meest ware, zachtmoedigste en mooiste van de mensen."

Eben schreef *Job* in 1987, in opdracht van het Harrogate International Festival voor de Britse organist David Titterington. "Na mijn vorige orgelcyclus *Faust*", schreef de componist, "voelde ik me gedwongen om terug te keren naar hetzelfde thema – de weddenschap tussen Satan en God over het lot van een mens – dit keer een oudtestamenteisch onderwerp. Faust vertrouwde op zijn eigen menselijke kracht en faalde; Job accepteerde nederig zijn ongeluk en triomfeerde. Het boek Job interesseerde me om drie redenen: ten eerste vanwege de sociale en theologische revolutie die het in zijn eigen tijd vertegenwoordigde; tot die tijd

werd elk arm, ziek of ongelukkig wezen beschouwd als verlaten en gestraft door God. Ten tweede was ik diep onder de indruk van het diepe drama van dit boek, dat de mensen voor eens en voor altijd de sleutel geeft om een beproeving van het geloof te overwinnen. Tot slot vind ik dit Boek uiterst actueel. Het beantwoordt een van de moeilijkste levensvragen die tot op de dag van vandaag worden gesteld: waarom moeten goede mensen lijden? Het verhaal van Job toont niet alleen de onbeduidendheid van persoonlijk verdriet in relatie tot wereldgebeurtenissen, maar het openbaart ook de essentiële aard van God, die aan de zijde van de lijder staat; die Job niet vraagt om zijn lijden goed te keuren, maar gewoon om het te accepteren, die met Job lijdt en de pijn met zich meedraagt, en hem helpt het te overwinnen. Ik heb dit materiaal, zo rijk aan contrasten, verdeeld in acht delen, elk geïnspireerd op een passage uit het boek Job."

1 BESTEMMING *'Toen zei Satan tot de Heere: Steek uw hand uit en raak Job en alles wat hij heeft aan, en hij zal U vervloeken tot in uw aangezicht.'* De pedaaltrumbone kondigt het 'Motif of Job's Destiny' aan, begeleid door majestueuze trompetfanfares, en dit motief wordt vervolgens 'verspreid over het hele klankspectrum van het orgel' in muziek van exotische, barbaarse pracht: Job was immers 'de grootste van alle mannen van het oosten'.

2 GELOOF *'De Heere heeft gegeven, en de Heere is weggenomen; gezegend zij de naam des Heren.'* Job zingt nederig lofzangen op God, in de vorm van een citaat uit het *Exsultet* van de Paaswake. Zijn lied wordt herhaaldelijk onderbroken door de daverende slagen van ongeluk die op hem en zijn familie neerdalen. Naarmate de calamiteiten toenemen, zeilt het Job-motief boven het tumult op de solotrompettist. Terwijl de laatste hamerslag wegsterft, vinden we Job nog steeds ongenueanceerd, rustig Gloria zingend *in excelsis Deo*.

3 AANVAARDING VAN HET LIJDEN *'Zullen wij het goede ontvangen aan de hand van God, en zullen wij ook niet het kwade ontvangen?'* Naarmate zijn lijden toeneemt, blijft Job standvastig in zijn geloof. Na de aanvankelijke verontwaardiging neemt dit deel de vorm aan van een lyrische fantasie op een luthers koraal, bekend van het gebruik ervan door Bach, *Wer nur den lieben Gott lässt wals:*
'Indien gij maar God lijdt om u te leiden, En op Hem te hopen door al uw wegen, zal Hij u kracht geven, wat is u begeren, En u door de kwade dagen leiden. Wie vertrouwt op Gods onveranderlijke liefde, bouwt voort op de rots die niemand kan bewegen.'

4 VERLANGEN NAAR DE DOOD *'Waarom stierf ik niet uit de baarmoeder? Waarom wordt licht gegeven aan een mens wiens weg verborgen is, en die God heeft ingedekt?'* Voor dit dramatische deel gebruikt Eben de vorm van een passacaglia – variaties op een herhaalde opeenvolging van akkoorden die geleidelijk in intensiteit toenemen, waardoor een sfeer van claustrofobische onderdrukking ontstaat. De overweldigende climax lost op in een laatste pianissimo-variantie waarin Job tot de grond toe wordt verpletterd.

5 WANHOOP EN BERUSTING *'Nu zal ik in het stof slapen, en gij zult mij 's morgens zoeken, maar ik zal niet zijn.'* Deze beweging bestaat uit twee delen. Het eerste deel weerspiegelt de opkomende verwijten van een wanhopige Job aan het adres van God. Te midden van een griezelige stilte ligt hij kronkelend in het stof. Het motief van Job's Destiny is diep in de bas te horen, en dan hoog in de hoge tonen, afgewisseld met spasmen van agitatie. Ze barsten uit in een razernij van wanhoop en zakken dan in het tweede deel weg in een tragische klaagzang, Jobs 'klagende lied van onderwerping'.

6 HET MYSTERIE VAN DE SCHEPPING *'Toen antwoordde de Heer Job: Wie is dit dat de raad verduistert door woorden zonder kennis?'* Het deel opent met een reeks zachte, mysterieuze akkoorden, gecontrasteerd met een vragende fluitzin. Dit leidt tot een levendig beeld van de schepping zoals God die aan Job beschrijft, 'toen de morgensterren samen zongen en alle zonen van God schreeuwden van vreugde'. Na een immense climax eindigt het deel rustig met een terugkeer van de openingsvraag.

7 BOETEDOENING EN BESEF *'Ik heb uitgesproken wat ik niet begreep; daarom verafschuw ik mezelf en bekeert ik me in stof en as.'* Het eerste deel is een geagiteerd kreunlied van boetedoening, dat opnieuw alle twijfels van Job weerspiegelt en opstijgt tot een angstige climax. Maar in het extatische, rustige tweede deel schemert zijn begrip eindelijk door, in de plainsong *Veni creator spiritus*, begeleid door vurige fluit arabesken.

8 GODS BELONING *'En de Heer keerde de ballingschap van Job en zegende het laatste einde van Job meer dan zijn begin.'* De finale is een reeks koraalvariaties op een 15e-eeuwse vastenhymne van de Boheemse Broeders, *Kristus, príklad pokory (Christus, het model van nederigheid)* – 'want Christus', zei Eben 'is echt de personificatie van de onschuldige lijder tot het einde.' In de laatste pagina's combineert hij de hymne met nog enkele citaten uit het Paasexultet om het hele werk tot een triomfantelijk einde te brengen.

"Het is echt juist en rechtvaardig, met vurige liefde voor verstand en hart om onze Onzichtbare God, de almachtige Vader, en Jezus Christus, onze Heer, zijn Zoon, zijn Eniggeborene, te prijzen. Die omwille van ons Adams schuld aan de eeuwige Vader betaalde en, zijn eigen dierbare Bloed uitstortend, het verslag van onze oude zondigheid schoonveegde..."

Vertaling van [Petr Eben's 'Job' | Sacred Heart Music](#)